

LISTA POLEGŁYCH W OBRONIE PŁOCKA 18-19 SIERPNI 1920 R. ORAZ ZMARŁYCH Z RAN W PÓŹNIEJSZYM CZASIE – SUPLEMENT

Abstrakt

W czasie walk w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. zginęło, zostało zamordowanych i zmarło z ran ok. 164 żołnierzy i kilku cywili. Mimo kilku prób nie udało się dotychczas ustalić pełnej listy poległych. Opublikowana w 2013 r. lista poległych została uzupełniona w oparciu o nowe źródła, głównie akta zgonu parafii mojżeszowej w Płocku.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920 r., obrona Płocka 1920, lista strat obrońców Płocka w 1920 r.

W 2013 r. na łamach „Notatek Płockich” opublikowałem listę strat w czasie obrony Płocka w 1920 r.¹ Od tego czasu udało się dodać kilka osób, bądź uzupełnić dane pozostałych w oparciu o nowe źródła. Najważniejszym z nich były akta zgonu parafii mojżeszowej, przechowywane w Urzędzie Stanu Cywilnego w Płocku. W rezultacie tych działań najnowsza wersja listy strat obrońców Płocka liczy 107 nazwisk i 5 osób nieznanymi.

Przy weryfikacji nazwisk pojawiły się wątpliwości w przypadku **szer. Józefa Jędrzejka**, który zmarł z ran 20 sierpnia 1920 r. w Kutnie. Otóż, okazało się, że do Kutna przywożono rannych żołnierzy nie tylko z Płocka, ale także np. z walk w obronie przedmościa włocławskiego. W związku z tym, skoro nie wiadomo do jakiej jednostki należał J. Jędrzejek nie jest pewne, czy rany odniósł w czasie obrony Płocka, czy Włocławka, a może w jeszcze innym starciu. Ta sama sytuacja dotyczy **szer. Czesława Ziółkowskiego**, którego przydział pozostaje nieznanymi i wiadomo tylko, że zmarł z ran 20 sierpnia 1920 w Kutnie². Czy walczył w obronie Płocka? Dlatego przy obu nazwiskach umieszczono znak zapytania.

Nowymi osobami na liście są: Kowalówka Władysław, Kunze Stanisław, Skierski Franciszek, Sosnowski Józef, Turka Wasyl, Waluszewski Kazimierz. W przypadku pozostałych udało się poprawić nazwisko lub uzupełnić dane personalne.

Pewną zagadką stanowi Chaim Elenbaum. Otóż, według aktu zgonu mieszkaniec Warszawy, Chaim Elenbaum lat 34, syn Icka Ajzyka i Estery Brary z Wolkenbreit małżonków Elenbaum, zginął 18 sierpnia o godz. 17:00 przy ul. Tumskiej 14, pozostawiając po sobie owdowiałą żonę Matel³. Tymczasem znana jest sprawa czterech Żydów, którzy

17 sierpnia stawili się na wezwanie do poboru w Powiatowej Komendzie Uzupełnień w Łącku, tam zostali ograbieni i pobici. W rezultacie Dawid (Chaim?) Elbaum zmarł na miejscu, a Elja Tatarski 29 sierpnia w płockim szpitalu⁴. 24 sierpnia członkowie Straży Obywatelskiej na prośbę gminy żydowskiej stanowili eskortę przy ekshumacji i przeniesieniu na cmentarz żydowski w Płocku ciała zabitego Chaima Elbauma. Zegarek i 1000 mkp, znalezione przy ekshumacji przekazano wdowie – Martel Elbaum. Według zeznań Natana Graubarta Elbaum pochodził z Pragi⁵ i mieszkał w Płocku⁶. Mimo pewnych różnic występuje tu zadziwiająca zbieżność nazwiska zabitego Żyda: Elbaum – Elenbaum i imienia wdowy: Martel – Matel. W aktach zgonu odnotowano śmierć tylko Elenbauma. Można więc zakładać, że chodzi o tę samą osobę. Tylko czemu sfałszowano akt zgonu, wpisując inne miejsce i datę śmierci oraz nieco zmieniając nazwisko tragicznie zmarłego i wdowy po nim? Z tych względów Chaima Elenbauma nie można wpisać na listę ofiar ataku bolszewickiego na Płock, podobnie jak Elji Tatarskiego. Obaj Żydzi padli ofiarą nastrojów antysemitycznych, nie przypadkiem zabity Elbaum (Elenbaum) nie został nawet okradziony.

Przy okazji kwerendy w księdze zgonów parafii mojżeszowej udało się natrafić na akt zgonu **Chaima Szpiro**, rabina, skazanego za rzekomą współpracę z bolszewikami na karę śmierci i rozstrzelanego w Płocku 27 sierpnia 1920 r. Pozwala to na jednoznaczne wyjaśnienie nazwiska: Szpiro, czy Szapiro? Pewną ciekawostką stanowi fakt, że akt zgonu został wpisany do księgi zgonów nie w 1920 r. w porządku chronologicznym, ale dopiero 24 czerwca 1921 r. Czytamy w nim: „Działo się w mieście

107. Dziśto się w mieście Płocku dnia dwudziestego czwartego
 miesiąca lipca dwudziestego dwudziestego roku o go-
 dzinie dziesiątej rano. Stawili się Benjamin - Lejb
 Kiper, lat siedemdziesięciu i Lejb Baran, lat siedem-
 dziesięciu, szkolnicy w Płocku kamionkeli i oświad-
 czyli, że w dniu siódmym bieżącego sierpnia o
 godzinie trzeciej po południu w Płocku przy ulicy Tu-
 szkiej numer czterysta umarł mieszkowiec miasta
 Warszawski Chaim Elenbaum, lat trzydziści sześć
 mający, syn Jecha - Ajjcha i Estery - Brony z Hal-
 benbricit, małżonkoi Elenbaum, pozostawiający
 po sobie owdowiata żonę Matel. Za powyższym
 przekonaniu się o śmierci Chaima Elenbauma,
 który ten przeżyłszy przez nas i świadkoi podpi-
 sany został. Urzędnik stanu cywilnego, za przy-
 sławie sędziego Płocki, Ławonicki

S. Baran
 E. Kiper

Akt zgonu Chaima Elenbauma (USC w Płocku)

Płocku dnia dwudziestego czwartego czerwca tysiąc
 dziewięćset dwudziestego pierwszego roku o godzi-
 nie dziesiątej rano. Stawili się Benjamin Lejb Kiper,
 lat siedemdziesięciu i Lejb Baran, lat siedemdziesię-
 ciu jeden, szkolnicy w Płocku i oświadczyli, iż w dniu
 dwudziestym siódmym sierpnia roku zeszłego o go-
 dzinie trzeciej po południu w Płocku zmarł mieszka-
 niec Przytoku⁷ ziemi radomskiej Chaim Szpiro, lat
 czterdzieści dwa mający, syn Szulima i Nechumy,
 pozostawiwszy po sobie owdowiata żonę Rudę
 z Wajsblumów⁸. Akt ten sporządzony na zasadzie
 oświadczenia wymienionych świadków i zaświad-
 czenia rabina płockiego okręgu bożniczego z dnia
 23 czerwca roku bieżącego za numerem sześćdzi-
 siętym dziewiątym i po przeczytaniu takowego przez
 nas i świadków podpisany został [...] Urzędnik stanu
 cywilnego prezydent miasta Płocka A. Michalski,
 B. Kiper, L. Baran⁹.

Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia
 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie –
 suplement (stan na 15 września 2017 r.):

1. **Asante Izaak (Icek) Chaim** – lat 18, kawaler, syn Szlamy i Ryfki małżonków Asante, mieszkaniec Żuromina, zmarł z ran 18 sierpnia 1920 r. o godz. 18.00 w szpitalu Św. Trójcy w Płocku¹⁰
3. **Bruderek Ignacy** – szer., przydzielony do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia 1920 r.¹¹

66. Dziśto się w mieście Płocku dnia dwudziestego
 czwartego czerwca tysiąc dziewięćset dwudziestego
 pierwszego roku o godzinie dziesiątej rano. Stawili się
 Benjamin Lejb Kiper, lat siedemdziesięciu i Lejb
 Baran lat siedemdziesięciu jeden, szkolnicy w Płocku
 zamiankali i oświadczyli iż w dniu dwudziestym
 siódmym sierpnia roku zeszłego o godzinie trzeciej
 po południu w Płocku zmarł mieszkowiec Płocku
 ziemi radomskiej Chaim Szpiro, lat czterdzieści dwa
 mający, syn Szulima i Nechumy, pozostawiający po sobie
 owdowiata żonę Rudę z Wajsblumów. Akt ten spo-
 rzadzony na zasadzie oświadczenia wymie-
 nionych świadków i zaświadczenia Rabina Płockiego
 Terzju Bożniczego z dnia 23 czerwca roku bieżącego, za nu-
 merem sześćdziesiątym dziewiątym i po przeczytaniu tak-
 owego przez nas i świadków podpisany został w
 urzędzie dawnym sędziom siostrze, wymienionym
 Urzędnik stanu cywilnego prezydent miasta Płocka

E. Kiper S. Baran

Akt zgonu Chaima Szpiro (USC w Płocku)

6. **Goebelt Edmund** – (ur. 1898) plut., 9 kompania telegraficzna jazdy, zmarł z ran 18 sierpnia 1920 r. w wyniku zaniedbania i opieszałości kierownika punktu opatrunkowego pchor. Jakuba Magalifa¹²
7. **Hamer Chaim Majer** – 26-letni mieszkaniec Warszawy, syn Szyi Lejby i Sury Lai Hammerów zmarł 18 sierpnia o godz. 19.00 w szpitalu św. Trójcy, pozostawił po sobie żonę nieznanego imienia¹³
8. **Jędrzejek Józef (?)** – szer., przydział nieznan, zmarł z ran 20.08.1920 r. w szpitalu w Kutnie¹⁴
9. **Kowalówka Władysław** – 24-letni szer. 12 pp, zamieszkały w Wielkich Drogach koło Skawiny w Małopolsce, zmarł z ran 19 sierpnia 1920 r. w Łącku¹⁵
10. **Kunze Stanisław** – kanonier 15 pułku artylerii ciężkiej, poległ 18 sierpnia w Radziwiu¹⁶
11. **Lupak Hryć** – jeńiec ukraiński z robotniczego oddziału jeńców nr 12 z Modlina, odkomenderowany 11 stycznia 1920 r. do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia 1920 r.¹⁷
12. **Nordenberg Ber-Fajbusz** – kawaler, lat 20, syn Abrama Moszka i Hindy Geli z Baranów małżonków Nordenberg, zginął 19 sierpnia o godz. 6.00 rano przy ul. Bielskiej¹⁸
13. **Narwa Abraham** – 26-letni ochotnik, syn Jakuba i Sury Ryfki z Dancygerów małżonków Narwa,

schwytany i zamordowany przez żołnierzy rosyjskich na Starym Rynku przed kościołem farynym¹⁹

14. **Ogman Chaim** – szer., 10 pp, lat 26, mieszkaniec Łowicza, poległ 18 sierpnia 1920 r. o godz. 17.00 przy ul. Mostowej⁵²⁰
15. **Petryszyn Petro (Piotr)** – jeńiec ukraiński z robotniczego oddziału jeńców nr 12 z Modlina, odkomenderowany 11 stycznia 1920 r. do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia 1920 r.²¹
16. **Prokopowicz Zofia** – 20 lat, plut. lub sierż., 6 pp Leg., uczestniczka walk o Lwów i Wilno, 3-krotnie odznaczona za obronę Lwowa, zmarła 21 września 1920 r. w Warszawie z ran odniesionych w walkach pod Płockiem. Pochowana na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Według wniosku odznaczeniowego na Krzyż Walecznych „poległa pod Płockiem jako komendantka kobiecego plutonu ułanów, broniąc przeprawy przez Wisłę”²². Według nekrologu „porąbana szabłą głowa i cała zbita nahajkami”²³.
17. **Rotenberg Uszer** – lat 26, zmarł z ran 18 sierpnia o godz. 18.00 w szpitalu Św. Trójcy w Płocku mieszkaniec Nejsardu w Galicji²⁴
18. **Skierski Franciszek** – szer. 6 pp Leg., ur. w 1901 r. w Kobiernikach pod Płockiem²⁵
19. **Skinder Bolesław** – pchor., ur. 21 października 1899 r. w Kotelnikowie, syn Wacława i Marii

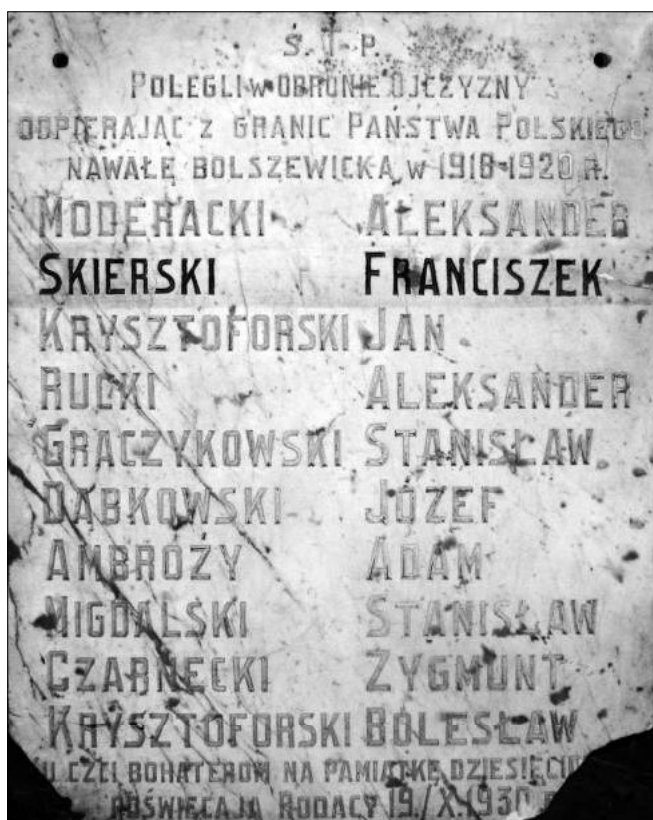

Pchor. Bolesław Skinder

Źródło: W. Nekrasz, *Harcerze w bojach*, cz. II, Warszawa 1931

z domu Dudzińskiej, były uczeń Gimnazjum im. S. Staszica w Warszawie, gdzie był zastępowym 16 warszawskiej drużyny harcerskiej im. Zawiszy Czarnego, student Uniwersytetu Warszawskiego, ochotnik w tatarskim pułku ułanów, pod Trzepowem 18 sierpnia otoczony przez nieprzyjaciela popełnił samobójstwo²⁶

21. **Sosnowski Józef** – szer. II drużyny 2 kompanii 6 pp Leg.²⁷
22. **Stanicki Józef** – szer., 6 pp Leg.²⁸
23. **Szenwic Dawid** – lat 29, żonaty z Heleną, prawdopodobnie pracował w Wojskowym Urzędzie Gospodarczym, był synem znanego płockiego bankiera żydowskiego Jakuba Lejby Szenwica i Sary Ryfki z Łabędziów, zginął 18 sierpnia na Starym Rynku o godzinie 22.00²⁹
24. **Szymanowicz Maria** – osoba cywilna, lat 40, zginęła 18 sierpnia 1920 r. o godz. 23.00 na ul. Kościuszki przed kinem „Nowości”, w czasie donoszenia amunicji walczącym żołnierzom³⁰
25. **Świtalski Jan** – 20 lat, członek Straży Obywatelskiej, poległ nad ranem 19 sierpnia 1920 r. na Rynku Kanonicznym³¹
26. **Topolewski Józef** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka³²
27. **Turka Wasyl** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka³³
28. **Wachall Tadeusz** (15.11.1896 – 18.08.1920) – ppor., 15 pułk artylerii ciężkiej, 18 sierpnia 1920 r.

Tablica poległych z parafii Sikórz. Fot. Edyta Szelałowska)

był obserwatorem baterii na prawym brzegu, zginął w walce na zachodnim skrzydle obrony po ucieczce kompanii 10 pp i II Dyonu Tatarskiego p.uł., pośmiertnie odznaczony orderem *Virtuti Militari*³⁴. We wniosku odznaczeniowym na VM czytamy: „Jako obserwator artylerii w okopie na zachodniej stronie Płocka pełnił swą służbę z wyjątkową ofiarnością, przesyłając d-cy baterii ważne informacje do kierowania ogniem artylerii. Trwał na posterunku, pomimo, że piechota opuściła już okop

i walcząc z karabinem w rękę zginął śmiercią bohaterską”³⁵

29. Waluszewski Kazimierz – ppor., 6 pp Leg., zginął w czasie natarcia pod Trzepowem³⁶

30. Ziółkowski Czesław (?) – szer., przydział nieznanym, zmarł z ran 20 sierpnia 1920 w Kutnie³⁷

31. NN – mężczyzna z domu przy ul. Płońskiej, śmiertelnie postrzelony w czasie obrony swoich córek przed gwałtem³⁸

32. NN – zabity żołnierz znaleziony 27 sierpnia 1920 r. „na Działkach” i tamże pogrzebany³⁹

Przypisy

¹ G. Gołębiowski, *Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie*, „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s. 25-38.

² *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918-1920*, oprac. Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1934, nr 46 270, s. 1042; *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku*, 8.IV.1934, Płock 1934, s. 14; M. M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska w Płocku i na Mazowszu Płockim. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990., s. 177; tablica pamiątkowa z nazwiskami poległych obrońców Płocka na odwachu na pl. Narutowicza w Płocku.

³ Urząd Stanu Cywilnego w Płocku (dalej: USC Płock), księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 107 z 1920 r., s. 78.

⁴ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 114. Wg aktu zgonu Elja Tatarski miał 26 lat, był synem Bindeta i Chai Ryfki, mieszkał we wsi Zaręby Kościelne w powiecie ostrowskim.

⁵ Nie wiadomo o którą Pragę chodzi: wieś pod Płockiem, czy dzielnicę Warszawy. Stąd być może Warszawa jest podana jako miejsce zamieszkania. Tylko, że wtedy nie podlegałby poborowi w PKU w Płocku. W przypadku podpłockiej Pragi wszystko się zgadza.

⁶ Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego (dalej: BZ TNP), Straż Obywatelska, sygn. 1776, Sprawy załatwione, pismo gminy żydowskiej do komendy Straży Obywatelskiej z 24 sierpnia 1920 r., k. 52; raport R. Zubra z 24 sierpnia 1920 r., k. 72; pokwitowanie odbioru rzeczy po Ch. Elbaumie z 26 sierpnia 1920 r., k. 70; *Inwazja bolszewicka a Żydzi. Zbiór dokumentów*, z.1, Warszawa 1921, s. 47, 56-57. Tutaj występuje Dawid Elbaum, w dokumentach Straży Obywatelskiej – Chaim Elbaum.

⁷ Powinno być – Przytyku.

⁸ W zbiorze dokumentów występuje zeznanie wdowy Hudel Szpiro (*Inwazja bolszewicka a Żydzi*, s. 60-64).

⁹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 66 z 1921 r., s. 139. Szerzej na temat śmierci Ch. Szpiro zob.: W. Koński, „Sprawa żydowska” podczas obrony Płocka w 1920 roku, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 1995, t. 1, s. 31-45.

¹⁰ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 110 z 1920 r., verso s. 79; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; J. Przedpełski, J. Stefański, *Żydzi płocki w dziejach miasta*, Płock 2012, s. 34; tablica pamiątkowa na odwachu. Występuje też w wersji Assante.

¹¹ BZ TNP, Dział Zbiorów Specjalnych, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (tu jako Brucherek); szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, wykaz żołnierzy i podoficerów nie

należących do żadnego pułku, k. 7. W Liście poległych z 2013 r. występował jako Brucharczyk.

¹² Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), akta miasta. Płocka, sygn. 22 087, protokół posiedzenia Rady Miejskiej z 19 sierpnia 1921 r., na podstawie listu żołnierzy 9 kompanii telegraficznej; BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; [ogłoszenie rodziców o poszukiwaniu zaginionego], „Kurier Płocki 1920, nr 210 z 5 września, s. 1; *Prawo i sąd. Szakale na pobojowisku*, „Rzeczpospolita” 1924, nr 4 z 4 stycznia, s. 6; przedruk: *Echa obrony Płocka*, „Dziennik Płocki” 1924, nr 6 z 7 stycznia, s. 3; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹³ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej w Płocku z lat 1919-1924, akt zgonu nr 111, s. 80; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu. W innych przekazach – Hammer.

¹⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 13 947, s. 310. Do Kutna kierowano też rannych żołnierzy 14 pp z Włocławka, więc nie jest pewne gdzie został ranny.

¹⁵ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 18 292, s. 406. Według aktu zgonu (USC Gąbin, księga urodzeń, małżeństw i zgonów za 1920 r., akt zgonu nr 119) występuje jako Kozalówek. W tym przypadku Lista strat wydaje się bardziej wiarygodna.

¹⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 20 418, s. 452.

¹⁷ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (w notatce: „Lupor Grzegorz – zabity od kuli pierwszy niewolnik z Ukrainy”); szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, karta mundurowa jeńca Lupaka Hrycia, k. 19; karta prowiantowa jeńców, odkomenderowanych do szpitala w Płocku z 12 stycznia 1920 r., k. 28 (tu: nazwisko poprawione na Łupak); A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 355 (tu występuje jako Luporek).

¹⁸ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 103 z 1920 r., s. 76; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 104 z 1920 r., verso s. 76; DZS BZ TNP, spuścizna po Aleksandrze Macieszy, sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M. Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s. 10; „Kurier Płocki” 1920, nr 202 z 28 sierpnia, s. 4; Anna P., *A gdy bolszewicy Płock zdobywali...*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1928, nr 8, s. 97; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 75-76. W akcie zgonu napisano, że zginął 19 sierpnia 1920 r. o godz. 6.00 rano przy ul. Szerokiej 5.

- ²⁰ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 108 z 1920 r., verso s. 78; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 27 957, s.624; F. Kłosowski, *op. cit.*, s. 29. *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu. Data i miejsce śmierci według aktu zgonu. W Liście strat data 19 sierpnia 1920 r. i brak miejsca śmierci. W akcie zgonu z powodu braku danych nie podano imion rodziców („syn niewiadomych z imienia rodziców”) i stanu cywilnego.
- ²¹ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, karta mundurowa jeńca Petro Petryszyna, k. 23; karta prowiantowa jeńców, odkomenderowanych do szpitala w Płocku z 12 stycznia 1920 r., k. 28; A. J. Papierowski i J. Stefański określają go jako szer. WP i ранnego obrońcę miasta, zamordowanego w szpitalu i podają jego nazwisko jako Petreszyn (*op. cit.*, s.465).
- ²² Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), kolekcja akt personalnych i odnaczeniowych, Prokopowiczówna Zofia, sygn. KW- 145/255, wniosek odnaczeniowy z 30 października 1920 r.
- ²³ [Nekrolog] „Kurier Warszawski”, nr z 23 września 1920 r.; [Podpis pod zdjęciem z pogrzebu], „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s. 760; I. W. Kosmowska, *Nasi bohaterscy obrońcy. Zofia Prokopowiczówna*, Warszawa 1920; *Pamięć musi trwać. W 80 rocznicę obrony Płocka*, Płock 2000, fotografia, s. nlb; A. J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 489.
- ²⁴ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 109 z 1920 r., s. 79; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu. W akcie zgonu z braku danych nie ma imion rodziców, ani stanu cywilnego zabitego.
- ²⁵ Informacja od p. Edyty Szelańgowskiej – według przekazów rodzinnych od wuja Stanisława Szelańgowskiego. Franciszek Skierski był bratem jego matki. Tablica pamiątkowa z kościoła w Sikorzu. F. Skierski nie występuje w *Liście strat Wojska Polskiego*.
- ²⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 35 329, s. 790; [ogłoszenie o nabożeństwie żałobnym], „Kurier Płocki” 1920, nr 207, 208, 209 z 2, 3, 4 września, s. 4; W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914-1921*, t. II, Warszawa 1931, s. 407; *Księga Jazdy Polskiej*, pod red. B. Wieniawy-Długoszowskiego, Warszawa 1938, nr 3 040, s.387; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; M. T. Żuk, *Pamięci poległych ułanów z pułku im. pułkownika Mustafy Achmatowicza*, „Rocznik Muzułmański” 1994, t. 2, s. 75; tablica pamiątkowa na odwachu.
- ²⁷ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku 1920, sygn. 1776, k. 87, notatka z 4 września 1920 r. o zawartości portfela „śp. legionisty Józefa Sosnowskiego”; spis zawartości portfela, znalezione przy zabitym żołnierzu, datowany na 20 sierpnia 1920 r.
- ²⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 36 726, s. 821; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 329, s. 92; *Jednodniówka...*, s. 14; T. Chrostowski, *op. cit.*, s. 34; obelisk na cmentarzu w Płocku–Trzepowie, tablica pamiątkowa na odwachu. W Liście poległych z 2013 r. wskutek „literówki” występował jako Stawicki.
- ²⁹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919-1924, akt zgonu nr 105 z 1920 r., s. 77; BZ TNP, Spuścizna po Aleksandrze Macieszy, sygn. 403, list M. Macieszyny do męża z 23 sierpnia 1920 r.; sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M. Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s. 10; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; A. J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 612; J. Przedpełski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 157; tablica pamiątkowa na odwachu.
- ³⁰ Archiwum Diecezjalne w Płocku, księga zgonów parafii św. Bartłomieja..., akt zgonu nr 417; „Kurier Płocki” 1920, nr 201 z 27 sierpnia, s. 3; A. Grzymała-Siedlecki, *op. cit.*, s. 155; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 79, 177. W różnych publikacjach i na tablicy na odwachu występuje błędnie jako Siwanowicz.
- ³¹ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku, sygn. 1776, notatka bez daty, k. 105; *Zapomoga dla matki obrońcy Płocka*, „Kurier Płocki” 1921, nr 239 z 3 listopada, s. 3; *Podziękowanie*, „Kurier Płocki” 1920, nr 262 z 7 listopada, s. 3; A. Grzymała-Siedlecki, *Cud Wisły. Wspomnienia korespondenta wojennego*, Warszawa 1921, s. 156; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu.
- ³² BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A. J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 608.
- ³³ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r., według opinii felczera Szwanowskiego.
- ³⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 41 605, s. 935; G. Przychocki, *Artyleria w walkach o Płock w dn.17-19 sierpnia 1920 r.*, „Bellona” 1920, z. 10, s. 731.
- ³⁵ CAW, kolekcja akt personalnych i odnaczeniowych, ppor. Wachall Tadeusz, sygn. I.482.14 – 907, wniosek z 21 października 1920 r., wystawiony przez mjr. G. Przychockiego.
- ³⁶ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwanowskiego.
- ³⁷ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 270, s. 1042; *Jednodniówka...*, s. 14; M. M. Grzybowski, *op. cit.*, s. 177; tablica pamiątkowa na odwachu. Do Kutna kierowano też rannych żołnierzy 14 pp z Włocławka, więc nie jest pewne gdzie został ranny.
- ³⁸ *Krzywydy wyrządzone przez bolszewików w Płocku i okolicy (Wyciąg z raportu dla Polsko-Ameryk. Komit. Pomocy)*, „Kurier Płocki” 1920, nr 220 z 18 września, s. 3.
- ³⁹ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku, sygn. 1778, dziennik papierów wysyłanych, nr 20 z 27 sierpnia 1920 r., nr 35 z 2 września 1920 r.; raport dzienny z dnia 4 IX 1920 r., k. 97. Być może jest to wymieniony już Józef Sosnowski.

THE LIST OF PEOPLE KILLED IN ACTION IN THE DEFENCE OF PŁOCK ON THE 18TH AND 19TH OF AUGUST 1920 AND THOSE WHO DIED OF WOUNDS IN LATER TIME – SUPPLEMENT

Summary

During the defensive fights of Płock on the 18th and 19th of August 1920 there were 164 soldiers and a few civilians dead, either murdered or dead of wounds. The list of casualties published below is, so far, the fullest. While it was being arrayed the available archives and pre-war publications, as well as the contemporary ones, were used.